

Jaarverslag natuuronderzoek Kennemerstrand 2013

Tekst: Joop Mourik

Vlinders tellen

Anneke Koper en Joop Mourik

	Secties	Vlinders
argusvlinder	10	20
atalanta	2	2
bont zandoogje	6	9
bruin blauwtje	4	6
bruin zandoogje	18	120
citroenvlinder	4	7
dagpauwoog	6	10
distelvlinder	1	1
gamma uil	19	305
groot dikkopje	2	2
groot koolwitje	4	4
heivlinder	3	11
hooibeestje	20	203
icarusblauwtje	20	515
klein geaderd witje	3	3
klein koolwitje	20	183
kleine parelmoervlinder	3	5
kleine vos	16	72
kleine vuurvlinder	2	2
oranje luzernevlinder	7	7
Sint Jansvlinder	2	6
zwartsprietdikkopje	5	18
Eindtotaal		1511

Oranje luzernevlinder op koninginnenkruid

Een looproute voor dagvlindermonitoring is in 2009 uitgezet en in 2010 aangepast. De route (Vlinderstichting nr 1737) bestaat uit 20 secties van 50 meter en loopt rond in een noord-zuid lus. De heenweg gaat over het oude werkpad, langs de oude zeereep en door het zuidelijke vlak. Terug langs het Kennemermeer, over het heivlinderduin, de westbaan en het sileneduintje bij de parkeerplaats. Daardoor maken allerlei verschillende vlinderbiotopen deel uit van de route: van open, droog duin en natte vallei, tot beschutte veldjes en randen in het struweel. In 2012 is de route 14 keer in 12 weken gelopen, het meest in de periode juni tot half september. In totaal telden we 1511 vlinders van 20 soorten dagvlinders en 2 soorten dagactieve nachtvlinders: gamma uil en Sint Jansvlinder. Door de mooie zomer was 2013 een topjaar ten opzichte van de drie voorgaande jaren met resp. 400, 771 en 579 vlinders. Icarusblauwtje, hooibeestje en klein koolwitje waren het meest algemeen, dwz op alle secties van de route aanwezig. Bijzonder was de trek van gamma uil en oranje luzernevlinder in augustus. In de eerste twee weken telden we zelfs 261 gamma uiltjes. Aan het eind van de maand kwam ook de kleine vos massaal af op de nectarkroeg aan zee: 50 vlinders in één telronde (week 35) is veel. Landelijke zeldzaamheden als heivlinder en argusvlinder deden het bovengemiddeld goed. Ook deze soorten profiteren van de openheid en de zomerse bloemenweelde van het Kennemerstrand, met dank aan de vele vrienden die zich hiervoor inzetten.

Vegetatieopnamen van permanente kwadraten

Joop Mourik en Maarten Bongertman

Tien permanente kwadraten (PQ's) zijn in 2011 uitgezet, ingemeten met GPS en met ijzeren buisjes op twee hoekpunten gemarkeerd. Daarna zijn vegetatieopnamen gemaakt. Deze kwadraten zijn in 2013 met GPS en metaaldetector opgezocht -alle markeringen zijn teruggevonden!- en opnieuw opgenomen. Hier bespreken we de ligging en kenmerken van de PQ's en enige resultaten van de vegetatieopnamen in 2011 en 2013: structuur en soortensamenstelling, de gemeenschappelijk voorkomende en de typische soorten.

Overzichtkaart van het Kennemerstrand (luchtfoto sept. 2005) met de PQ's

Ligging en kenmerken

De tien PQ's liggen verspreid over het Kennemerstrand (kaartje) en hebben een oppervlakte van 4 tot 9 vierkante meter. In totaal zijn 94 soorten vaatplanten en mossen aangetroffen, d.w.z. op 59 vierkante meter van het Kennemerstrand. Gemiddeld 31 soorten per PQ. Konijnenkeutels als teken van activiteit van deze kleine grazers, zijn in bijna alle opnamen aangetroffen; in lage aantallen. De meeste kwadraten zijn vlak tot licht hellend naar het westen maar sommige hebben kleine hobbels die als hoogwatervluchtplaatsen voor planten functioneren. Deze hobbels, evenals ingestoven pollen van knopbies, zijn ook woonplaats van mieren. Deze zijn belangrijk voor zaadtransport en kieming van bepaalde plantensoorten.

De steenrode vorm van vleeskleurige orchis is een typische soort in PQ9

Vier PQ's liggen in het natte zuidelijke deel dat plaatselijk tot ver in het voorjaar onder water kan staan. Zilte zegge, zilt torkruid, melkkruid en in 2013 ook moeraszoutgras wijzen hier op enige (of inmiddels voormalige?) invloed van zeewater. PQ9 en PQ10 staan langdurig onder water. Vleeskleurige (steenrode) orchis is een typische soort.

PQ5 en PQ6 zijn een tikje droger en begroeid met flinke pollen knopbies. Typisch voor PQ5 zijn blauwe zegge en echte koekoeksbloem, soorten van graslanden op natte,

tamelijk voedselarme grond. PQ6 is groeiplaats van onder andere vlozegge en aardbeiklaver.

De PQ's 1 tot en met 4 liggen op de oever van het Kennemermeer, in een reeks van middenoost naar zuidwest (fig. 1). Ook deze staan 's winters onder water maar vallen vroeg in het voorjaar droog. Gemeenschappelijk zijn o.a. moerasbasterdwederik en moerasvergeetmijnietje. Typisch voor PQ4 is groenknolorchis en voor de PQ's 1 tot en met 3 moeraskartelblad en zilt torkruid.

Vrij noordelijk en hoger op het strand liggen de PQ's 7 en 8. PQ7 is een van de oudste groeiplaatsen van knopbies. De vegetatie heeft zich ontwikkeld tot het type van kalkrijke, vochtige duinvalleien zoals we dat ook elders in de duinen van Zuid Kennemerland kennen. Bevertjes, zeeegroene zegge, rode ogentroost, kleine ratelaar en slanke gentiaan zijn typische soorten.

PQ8 is uitgezet op een gedeelte waar in de winter van 2011 struiken verwijderd zijn en de bodem oppervlakkig geschraapt is. De uitgangssituatie in de zomer van 2011 was dus een vrijwel onbegroeid vlakje.

De vegetatie in 2013

We bespreken opmerkelijke verschillen in vegetatiestructuur en soortensamenstelling van de permanente kwadraten ten opzichte van 2011. Door de zeer natte winter en het koude voorjaar kwam de vegetatie in 2013 maar langzaam op gang. Vooral de vroege soorten zoals rietorchis en vleeskleurige orchis (PQ 9 en 10) kwamen door het hoge water maar mondjesmaat tot bloei. Het aantal planten was ook lager dan in 2011. In PQ9 stond veel meer melkkruid (van enkele planten in 2011 naar zeer vele in 2013, 5% bedekking). Nieuw was

moeraszoutgras (enkele planten). In PQ10 verschenen moeraskartelblad en grote ratelaar, beide soorten in een bedekking van ruim 10%. De vegetatie van de iets drogere kwadraten 5 en 6 was in 2013 vrijwel onveranderd. Nieuw waren een plant van groenknolorchis en enkele stengels van bevertjes in PQ6.

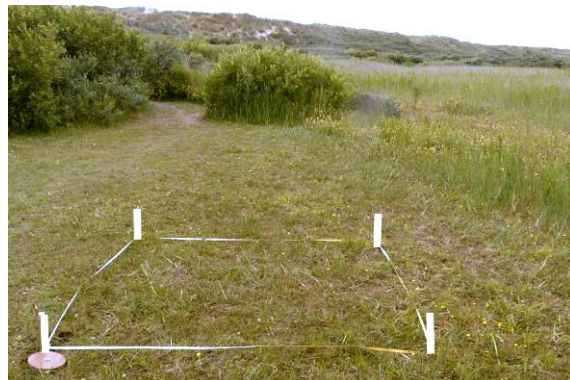

PQ hoekpunt teruggevonden met behulp van GPS en metaaldetector. Wel even uitgraven! PQ9 2013

In de moeraszone van de meeroever veranderde over het algemeen ook niet erg veel, behalve op plaatsten met intensieve tred van mensen en honden. Ter hoogte van PQ1 liep in 2013 een paadje naar het meer, waar honden kunnen zwemmen. PQ4 was onderdeel geworden van een breed uitwaaierend (sluip)pad langs de zuidrand van het Kennemermeer naar het strand. De kruid- en moslaag was in beide PQ's flink veranderd in soortensamenstelling en/of bedekking. In PQ1 was o.a. moeraskartelblad sterk achteruitgegaan (van ruim 10%

bedekking naar enkele stengels) en dwergzegge vooruit (van 5% naar 35%). De moerasoever was veranderd in een tredvegetatie met een gem. vegetatiehoogte van minder dan 5cm.

Dat was ook zo in PQ4, in 2011 nog de grootste groeiplaats van groenknolorchis op het Kennemerstrand. De moerasoever met ijl riet, veel watervanel, witte klaver en watermunt was veranderd in een platgelopen tredvegetatie (foto's). Watervanel was gereduceerd van 30% bedekking naar minder dan 1%, ofwel enkele blaadjes. Groenknolorchis was sterk afgenomen: van 26 planten naar 4 "tredknollen". Rietorchis (12 planten in 2011) was verdwenen.

PQ4 richting zuidwest in 2011 (links) en richting noordwest in 2013 (rechts). Op de foto van 2011 staat op de achtergrond het paadje dat in 2013 breed uitgelopen is

De vegetatie van PQ 7, op het hogere strand, veranderde nauwelijks. Alle soorten werden teruggevonden, zij het in ander aantal of bedekking. De kale zandbodem van PQ8 was in enkele jaren begroeid met een kruidlaag van 15% en een moslaag van 5%. Het aantal soorten nam toe van 10 tot 27, met als meest voorkomende gekroesd plakkaatmos, watervanel en zomprus. Fraai duizendguldenkruid, sierlijke vetmuur, parnassia, stijve ogentroost en geelhartje zijn de voorlopers in de ontwikkeling tot valleivegetatie. Nieuw op het kale zand van de Oostervallei, maar net niet in de opname, was dwergbloem.

Conclusie: Het weer had in 2013 merkbare invloed op de plantengroei. Vooral de langdurig hoge waterstand en de lage temperatuur in het voorjaar remden groei en bloei. Ook 2012 was al koud en nat. Het aantal planten, het formaat en de bloei waren beduidend minder dan in 2011, vooral van vroege soorten. Rietorchis, vleeskleurige orchis en moeraskartelblad bloeiden veel minder dan in 2011. Zomersoorten als moeraswespenorchis, grote ratelaar en witte honingklaver bloeiden beter maar toch niet zo uitbundig als in 2011. De een- of tweejarigen die steeds weer uit zaad moeten opgroeien, kwamen laat op gang maar maakten een inhaalslag in de mooie zomermaanden.

Planteninventarisatie van de beheervakken

Maarten Bongertman

De vakken die in de winter van 2012-2013 ontdaan zijn van wilgen en duindoorn, raakten in 2013 alweer snel begroeid. Op het kale zand kwamen de kleine pioniersoorten van duinvalleien plaatselijk al tevoorschijn, elders

forse en uitbundige bloeiërs van ruigten en struweelzomen. In totaal zijn 14 vakken onderzocht: de voorkomende soorten zijn genoteerd, met aantalschatting in klassen (Floron methode). Dauwbraam is de top kolonisator op het kale zand, in 12 vakken en in hoge aantallen. Hij wordt op de voet gevolgd door grote ratelaar (11), akkermelkdistel (10), akkerdistel (9), koninginnenkruid (9) en witte honingklaver (9), allemaal soorten die op het begroeide deel van het Kennemerstrand zeer talrijk zijn. De snelle opkomst van grote ratelaar in het kale zand is opmerkelijk omdat deze soort een halfparasiet is van graslanden. Ook duinvalleisoorten vestigden zich direct, vooral pioniers zoals bitterling (8), strandduizendguldenkruid (6), stijve ogentroost (5), geelhartje (5) en parnassia (5). De elders zeer talrijke moeraswespenorchis en rietorchis zijn er na één seizoen nog nauwelijks.

Groenknoltellingen

Maarten Bongertman, Joop en Annet Mourik, Jos en Elly Lammers, Jaco Diemeer

Een getelde groenknolorchis, met schelpje

Op onze veldtochten voor het vegetatieonderzoek troffen we vanaf half juni op steeds meer plaatsen groenknolorchis (*Liparis loeselii*) aan. Minuscule blaadjes tot forse, bloeiende planten nodigden uit tot een integrale telling over het hele strand. We kozen voor de methode die op de Hompelvoet (Zeeland) gebruikt wordt om herfstschroeforchissen te tellen. Bij elke getelde plant, klein of groot legden we een schelpje. Die waren tevoren op het strand geraapt en per 50 stuks in zakjes gedaan. Op deze manier zijn de aantallen gemakkelijk bij te houden en de tellingen door meerdere tellers uit te voeren. Alle vindplaatsen van groenknolorchis, clusters van planten of enkelingen, werden met GPS ingemeten en de aantallen genoteerd. Looproutes en vindplaatsen wisselden we uit met Google Earth kaartjes. Tussen 1 en 20 juli kamden we zo het hele strand uit. In totaal vonden we 440 planten op 160 verschillende (GPS) locaties, van het uiterste zuiden tot op de noordoost oever van het Kennemermeer. Ten opzichte van de 123 planten die Anneke Koper en Joop Mourik in 2010 telden, met stokjes als markering, is dit een flinke toename.

Nieuwe plantensoorten

Jaco Diemeer

Aan de lange lijst van planten die zich spontaan op het vroegere strand gevestigd hebben konden we in 2013 als nieuwe noteren: Zweedse meelbes, Krentenboompje, Vogelkers, Ruwe iep, Canadese populier, Witte abeel, Ontariopopulier, Peterselievlier, Duinroos, Smal beemdgras, Hoog struisgras, Moerasbeemdgras, Glanshaver, Rietgras, Zilverhaver, Walstrobremraap, Kluwenzuring, Avondkoekoeksbloem, Blaassilene, Hokjespeul, Zwarte nachtschade, Kleine lisdodde en Grote waterweegbree.